

TÜRKİYE’DE KURULAN ÜNİVERSİTELERİN YASAL GEREKÇELERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Zafer KUYRUKÇU*
Prof. Dr. Ahmet ALKAN**

ÖZET

Bir toplum için; kendi insan gücü ve maddi kaynakların, çağdaş bilimsel ve teknolojik gereklerin rasyonel ve ekonomik şekilde kullanılmasında en büyük pay üniversitelere düşmektedir. Bir üniversitenin doğuşu ise uzun yıllar içinde gerçekleşen önemli, ekonomik ve toplumsal bir olaydır. Üniversitelerin ülke düzeyindeki dağılımı bir devlet politikasıdır ve 1982 Anayasası’nın 130. maddesi üniversitelerin yasayla kurulacağını hükme bağlamıştır. Türkiye’de bu karar verme organı ise Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Bu çalışma ile Cumhuriyetin İlanından günümüze kadar geçen süreçte kurulan üniversitelerin yasal gerekçelerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışma evrenini Türkiye’de kurulan “devlet üniversiteleri” oluşturmuştur. Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup üniversitelerin kurulma gerekçelerini ortaya koyabilmek için yasa metinleri incelenmiştir. Yapılan inceleme ile üniversitelerin kurulmalarında yatan temel yasal düşüncenin kentin ekonomik, kültürel ve sosyal hayatını canlandırmak ve fırsat eşitliği ilkesine göre herkesin yaşadığı kenti üniversite olanağına kavuşturmak olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Üniversite, Yasal Gerekçeler, Kurulma Politikası, Yükseköğretim, Yasa Metinleri.

EXAMINATION OF LEGAL REASONS OF UNIVERSITIES ESTABLISHED IN TURKEY

ABSTRACT

Universities play the biggest role in the use of contemporary, scientific and technological requirements in the rational and economical way of society. The establishment of a university is an important, economic and social event that takes place over many years. The distribution of universities within the country is a state policy. Article 130 of the 1982 Constitution stipulates that universities will be established by law. This decision-making body in Turkey is the Grand National Assembly of Turkey. With this study, it was aimed to determine the legal reasons of the universities established in the period from the proclamation of the Republic to the present day. In this context, ‘State Universities’ established in Turkey have formed the working universe. In the study, qualitative research approach was adopted and the texts of the law were examined in order to reveal the reasons for the establishment of universities. As a result of the research, it was determined that the main political idea in the establishment of universities was to revive the economic, social and cultural life of the city and to allow the city where everyone lives to university according to the principle of equality of opportunity.

Keywords: University, Legal Reasons, Establishment Policy, Higher Education, Articles of Law.

* Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, zkuyrukcu@ktun.edu.tr

** Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

GİRİŞ

Günümüzdeki anlamı ile bir ülke yükseköğretim sisteminin en temel unsurunu oluşturan üniversite, başlangıçta dinin (Katolik Kilisesi) kontrolünde, mesleki öğretim yapan bir feodal kurum olarak Orta Çağ Avrupası'nda on birinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren Alman üniversiteleri sayesinde bilimsel bilgi üretimini işlevleri arasına eklemiş, modern Amerikan üniversitelerinin doğuşuyla birlikte toplumsal kurum olma özelliğini kazanmıştır. Günümüzde ise “küresel bilgi ekonomisi”nin merkezindeki “bilgi fabrikası” olmuştur (Gürtüz, 2016).

Ülkemizde yükseköğretimin kökleri medreselere kadar uzanmaktadır. En eski medresenin ne zaman ve nerede kurulduğu konusunda farklı görüşler olsa da ilk medreseler, Orta Asya'da onuncu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak medrese denilince ilk akla gelen ve daha sonraki İslami yükseköğretim kurumlarına model oluşturan kurum, ilk olarak 1067 yılında Bağdat'ta açılan Nizamiye medreseleridir (Kenan, 2015: 336). Osmanlı medreseleri, bir bakıma Nizamiye medreselerinin devamıdır.

Osmanlı'da üniversite kelimesinin karşılığı olarak darülfünun kullanılmıştır (Günel, 2013: 64). İlk olarak 1863 yılında açılmış olmasına rağmen 1900 yılına kadar süreklilik göstermeyen Darülfünun, 1900 yılında dördüncü kez açılmış ve kapatıldığı 1933 yılına kadar eğitim-öğretim hayatını sürdürmüştür.

Darülfünunun kaldırılması sonucu yeni bir kurum olarak ortaya çıkan üniversite, Cumhuriyet Dönemi boyunca beş temel yasal düzenleme geçirmiştir (Tekeli, 2010: 194). Bu düzenlemelerin ilki 1933 tarih ve 2252 sayılı “İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Maarif Vekâletince yeni bir üniversite kurulmasına dair Kanun”dur. Bu kanun ile üniversite kelimesi kullanılmaya başlanılmıştır. 1946 tarih ve 4936 sayılı “Üniversiteler Kanunu” ile özerklik kazanan üniversitelerin, 1960 tarih ve 115 sayılı Kanun ile yönetim özerkliği artırılmıştır. 1973 tarih ve 1750 sayılı “Üniversiteler Kanunu” ile birlikte merkezileşme eğilimi ortaya çıkmış, 1981 tarih ve 2547 sayılı “Yükseköğretim Kanunu” ile tüm yükseköğretim kurumları tek bir çatı altında toplanmıştır.

Bir üniversitenin kurulması uzun yıllar içinde gerçekleşen kültürel, ekonomik ve toplumsal bir olaydır. Üniversite planlaması “ülke, bölge ve kent içindeki yer seçiminin, üniversite türü ve büyüklüğünün, akademik, mali ve mekânsal yapısının” belirlenmesi gibi birçok önemli aşamadan geçmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Erkman, 1990: 3).

Ülkemizde üniversite planlaması üzerine en çok tartışılan konular da üniversitelerin ülke içindeki dağılımı ve şehir içi yer seçimi üzerine olmaktadır. Özellikle üniversite kurulacak kent, herhangi bir ölçüte dayanmaksızın belirlenmekte ve hemen hemen her il yeni açılacak yükseköğretim kurumlarını özellikle ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan bir canlanma oluşturacağı beklentisi ile kendi bölgesine çekmek için çaba harcamaktadır. Bunun sonucu olarak 2008 yılı itibarıyla ülkemizde her il en az bir üniversiteye kavuşmuştur (Kuyrukçu ve Alkan, 2020: 626).

Üniversitelerin, bölgelerin ve kentlerin gelişimine katkıda bulunacağı gerçeğine karşı çıkmak zordur. Ancak bir bölgede yeni açılacak üniversiteden beklenen performansı gösterebilmesi için gerekli koşulların da sağlanması esastır (Türeyen, 2002: 25). Üniversite kurulma yerinin seçimi, üniversitenin hem kendi görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için uygun bir sosyo-ekonomik çevrenin sağlanması, hem de kurulduğu yerin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmesine katkıda bulunarak çevresinde geliştirici rolü oynayabilmesi bakımından önemlidir (Köroğlu, 1988). Evrensel anlamda bir üniversitenin beklenen performansı gösterebilmesi için gerekli olan fiziksel ve bilimsel altyapı ile insan gücü potansiyeli bir araya getirilmedikçe üniversiteler açılmamalıdır (Kaynar ve Parlak, 2005: 13). Bu bağlamda üniversitelerin kurulmasını etkileyen birçok faktör olduğu halde çoğu kez yasa yapıcıların kişisel istek ve düşüncelerinin ağır basması sonucu üniversitelerin kurulduğu görülmektedir.

Bu çalışma ile ülkemiz için üniversitelerin kurulmasında bir karar verme sistematığının olup olmadığı araştırılacaktır. Bu doğrultuda ülkemizde üniversite adıyla yeni bir kurumun ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süreçte kurulan üniversitelerin yasal gerekçelerini ortaya koymak ve bu süreçte üniversitelerin kurulduğu şehirlerin hangi ölçütlere göre belirlendiğini incelemek amaçlanmıştır.

Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma, ilgilenilen belli bir olay ya da olgunun daha iyi kavranabilmesi için ayrıntılı bir biçimde görsel ve yazılı verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır. Nitel araştırma, algıların ve olayların kendi doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde açığa çıkarılmasına yönelik bir sürecin izlendiği ve gözlem, mülakat, doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı bir araştırma türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda nitel araştırma türlerinden betimsel ve tarihsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel araştırmada amaç, incelenen durumu derinlemesine araştırmaktır. Betimsel araştırma; mevcut duruma ışık tutmak, standartlar doğrultusunda değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasındaki ilişkilerin iç yüzünü anlamak için kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze geçen süreçte yaşanmış olay ve olguların araştırılıp açıklanması ve keşfedilmesinde kullanılan bir yöntem olan tarihsel araştırmada ise dönemin dokümanları özenle okunarak ya da zamanında yaşamış kişiler ile mülakatlar yapılarak odaklanılan problemle ilgili olarak “Geçmişte ne oldu?” sorusuna cevap aranmaktadır (Gurbetoğlu, 2018).

Çalışma kapsamında Türkiye’de üniversitelerin kurulma gerekçelerini ortaya koyabilmek için yasa metinlerinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın strüktürünü oluşturan “üniversitelerin kurulma kararlarının” nasıl verildiğini anlayabilmek için üniversitelere ilişkin “**Kanun Teklifi veya Tasarısı, Komisyon Raporları ve Meclis Tutanakları**” incelenmiştir. Bu aşamada çalışma evrenini Türkiye’de kurulan “**devlet üniversiteleri**” oluşturmuştur. Çalışmada örneklem seçme yöntemine başvurulmamış, günümüze kadar kurulan 129 devlet üniversitesi çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmanın daha sistematik olabilmesi için üniversitelere yönelik yasaların yapıldığı ve uygulandığı tarihler dikkate alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre Cumhuriyet dönemi boyunca üniversitelerle ilgili beş temel yasal düzenlemenin yapıldığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Kısmen sistem değişiklikleri de içeren bu düzenlemeler, toplumsal ve siyasal kırılmaların olduğu dönemlerde gerçekleştirilmiştir (Günay ve Günay, 2011: 2). Bu bağlamda üniversitelerin kurulma gerekçeleri, her yasal değişikliğin yapıldığı dönem başlangıç kabul edilerek sırasıyla **1933-46, 1946-60, 1960-73, 1973-81 ve 1981 sonrası** olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

Tablo 1: Cumhuriyet Dönemi Boyunca Üniversitelere Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler

SIRA	KANUN ADI	KANUN NUMARASI	KABUL TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİHİ
1	İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Maarif Vekâletince yeni bir üniversite kurulmasına dair Kanun	2252	31.05.1933	06.06.1933
2	Üniversiteler Kanunu	4936	13.06.1946	18.06.1946
3	13.06.1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna madde eklenmesi hakkında Kanun	115	27.10.1960	28.10.1960
4	Üniversiteler Kanunu	1750	20.06.1973	07.07.1973
5	Yükseköğretim Kanunu	2547	04.11.1981	06.11.1981

1. 2252 SAYILI İSTANBUL DARÜLFÜNUNUNUN İLGASINA VE MAARİF VEKÂLETİNCE YENİ BİR ÜNİVERSİTE KURULMASINA DAİR KANUN DÖNEMİ (1933-1946)

31.05.1933 tarih ve 2252 sayılı yasa ile Darülfünun kapatılarak 01.08.1933 tarihinden itibaren Cumhuriyet'in ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. "Üniversite" kelimesi Cumhuriyet döneminde ilk defa bu yasa da geçmiştir. İstanbul Üniversitesi, 18.11.1933 günü öğretime başlamış olup 24.10.1934 tarih ve 2/1367 sayılı kararname ile "İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi" çıkartılmış ve üniversitenin işleyişi bu talimatname ile düzenlenmiştir. Talimatname, üniversiteye yönelik ilk hukuksal düzenlemedir (Hatiboğlu, 2000: 113; Küçükcan ve Gür, 2009: 149). Talimatnamenin ilk maddesinde, İstanbul Üniversitesi'nin "bilgi sahalarında araştırmalar yapmak, milli kültürü ve yüksek bilgiyi genişletmeye ve yaymaya çalışmak, devlet ve memleket hizmet ve işleri için ergin ve olgun unsurların yetişmesine yardım etmek" için kurulduğu ve "Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerinden" oluştuğu belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, 1934).

Yeni üniversite ilhamını bir ölçüde yurt içindeki tartışma ve eleştirilerden alsa da esas olarak yurt dışı katkılarla hayat bulmuştur. Yeni kuruluşa temel oluşturan rapor, İsviçreli Profesör Albert Malche tarafından hazırlanmıştır (Timur, 2000: 232). Malche, 1932 yılında Hükümete sunduğu raporunda kapsamlı bir eleştiri yapmaktadır.

Öğretim performansı, ezberciliğe yönelmesi, ilgi çekici olmaması, öğrencilerin ders saatleri dışında bilgi edinebilecekleri kanalların bulunmayışı, kütüphanelerin ve laboratuvarların eksikliği, öğrencilerin yabancı yayınları izleyecek dil bilgisine sahip olmayışı bakımından eleştirmektedir. Darülfünunun meslek adamları yetiştirebileceğini ama üniversite öğretim üyeleri yetiştiremeyeceğini söylemektedir. Darülfünun verimsiz çalışmaktadır. Öğretim üyesi sayısına göre öğrenci sayısı azdır, mezun sayıları düşük kalmaktadır. Reformun yapılmasının dışarıdan atanan komiserlerle yürütülmesinin doğru olmayacağı üzerinde durmakta, yükseköğretiminin ancak kendi kendinden mesul olduğunda gelişebileceğini vurgulamaktadır (Tekeli, 2019).

2252 sayılı Yasanın Maarif Encümeni Mazbatasında açılacak olan İstanbul Üniversitesi'nin adı üzerinde de konuşulmuştur. Türk diline darülfünun kelimesi kadar üniversite kelimesi de yabancı olduğundan dil heyetince öz dilde bir karşılık bulununcaya kadar "üniversite" kelimesi kabul edilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1933).

Bu dönemde İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasının yanında *Avrupa'daki mühendis okullarına benzer bir eğitim yapmak üzere İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) de kurulmuştur* (Korkut, 2003). İTÜ'nün geçmişi Osmanlı'da ilk kez batılı anlamda mühendislik eğitimi vermek üzere 1773 yılında kurulan "Mühendishane-i Bahr-i Hümayun"a (Deniz Mühendishanesi) kadar uzanmaktadır. Son olarak "Yüksek Mühendis Okulu" olan bu kurum, 12.07.1944 tarih ve 4619 sayılı Kanun ile "İstanbul Teknik Üniversitesine" dönüştürülmüştür.

Maarif Vekilliğince hazırlanan ve 06.06.1944 tarihinde Meclise sunulan "**İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kurulması hakkında kanun tasarısı**"nın gerekçesi şu şekildedir: Yüksek mühendislik okullarının, bugünkü bilimsel ve teknik anlayışa göre mühendislik bilimi alanında bir taraftan öğretim, bir taraftan da araştırmalar yapan ve yaptırın kurumlar olmalarından dolayı İstanbul Yüksek Mühendislik Okulunu da bu şekilde oluşturmaya ve görevlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Teknik üniversitelerin ve bu nitelikteki teknik okulların herhangi bir meslek okulundan farkı, *bilimsel araştırmadır*. Bu "araştırma" da asıl hedeflenen teknik bilimleri, bizzat memlekette yetişen elemanlarla beslemek ve ilerletmektir. Ayrıca yüksek teknik öğretim kurumları, buldukları memleketin teknik işleriyle yakından ilgilenmelidir. Aynı zamanda gerek resmi gerek özel girişimlerde karşılaşılan teknik güçlükleri ve meseleleri halleden ve bu işlerin en doğru şekilde yürütülmesini sağlamak için tedbir ve çareler üreten birer danışma merkezi olmalıdır. **Maarif Encümeni Mazbatasında** (19.06.1944) İstanbul Yüksek Mühendis Okulunu, eğitim-kültür ve endüstri bakımından ileri seviyede bulunan ülkelerin yüksek mühendis yetiştiren okulları derecesine ulaştırmak ve çeşitli dallarda iyi yetişmiş yüksek mühendise olan ihtiyacımızı karşılamak amacıyla İstanbul Teknik Üniversitesine dönüştürülmesi uygun görülmüştür. **Bütçe Encümeni Mazbatasında** (04.07.1944) ise çeşitli sahalarda uzman mühendis ve mimar yetiştirilmesini sağlamak ve bilimsel araştırmalar yapılmasına imkân sağlamak amacıyla hazırlanan kanun tasarısı uygun bulunmuştur (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1944).

2. 4936 SAYILI ÜNİVERSİTELER KANUNU DÖNEMİ (1946-1960)

Üniversiteler hakkında ilk yasal düzenleme, 13.05.1946 tarih ve 4936 sayılı “*Üniversiteler Kanunu*” ile gerçekleştirilmiştir. Bu Kanun ile üniversiteler, özerklik kazanmıştır. Özerklik, “bilim ve yönetim özerkliğine, tüzel kişiliğe sahiptir” kelimeleriyle yasada yer almıştır. Kanun’un ilk maddesinde, “Üniversiteler; fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurullardan oluşmuş özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek araştırma ve öğretim birlikleri” olarak tanımlanmıştır. Kanun’un ikinci maddesinde “üniversitelerin ve bir üniversiteye bağlı olmayarak açılacak fakültelerin birer kanunla kurulacağı” açıklanmıştır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1946).

Bu dönemin ilk üniversitesi, 1946 yasınının 78. maddesi ile Ankara’da kurulan “Ankara Üniversitesi”dir. Bu üniversiteyi Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp Fakülteleri oluşturmuştur. Bu dönemde ayrıca 1955 senesinde Trabzon’da Karadeniz Teknik Üniversitesi ile İzmir’de Ege Üniversitesi, 1957 senesinde Erzurum’da Atatürk Üniversitesi ve 1959 senesinde Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi olmak üzere dört üniversite daha kurulmuştur. Bu üniversitelerin kurulmasında hem Türkiye’nin nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanması hem de buldukları bölgelerin kalkındırılması maksadıyla “*bölgesel üniversiteler*” düşüncesi ön plana çıkmıştır. Bu düşüncenin esin kaynağı, 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulan, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki “Land Grant” türü üniversitelerdir. Yeni kurulan dört üniversite de Amerikan üniversitelerine benzer şekilde kampüs üniversiteleri halinde kurulmuştur. Bu üniversitelerin kurulması aynı zamanda yükseköğretimi İstanbul ve Ankara’nın dışında Anadolu’ya yaymanın ilk aşamasını oluşturmaktadır (Gürüz vd., 1994: 154; Korkut, 2001).

- **Ankara Üniversitesi**

1925’de Adalet Bakanlığına bağlı olarak “Adliye Hukuk Mektebi” açılmış olup 1927 yılında “Ankara Hukuk Fakültesi” adını alan kurum, 1940 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 1935 tarihinde “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” açılmıştır. “Fen Fakültesi” 1943 senesinde kurulmuştur. 1945 tarihinde “Tıp Fakültesi” açılmıştır. Ankara Üniversitesi, 4936 sayılı “Üniversiteler Kanunu”nun yürürlüğe girmesine istinaden yukarıda bahsedilen bu dört fakülteyi bünyesine alarak kurulmuştur.

- **Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ)**

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu ve 28 arkadaşının verdiği kanun teklifinin, TBMM’de 20.05.1955 tarih ve 6594 sayılı Kanun ile kabul edilmesiyle kurulmuştur. İstanbul ve Ankara illeri dışında kurulan ilk üniversite olmasına rağmen kuruluşundan sekiz yıl sonra, 02.12.1963 tarihinde eğitim-öğretime başlanılmıştır.

Trabzon Milletvekili M. R. Tarakçıoğlu ve 28 arkadaşının verdiği “Trabzon’da bir Karadeniz Teknik Üniversitesi kurulması hakkında kanun teklifinin” gerekçesinde:

- Karadeniz’in doğu-kuzeyine düşen Rus sınırı üzerinde ve/veya sınıra yakın bulunan *Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Gümüşhane* illerindeki insan kalabalığını oldukları yerde tutmak ve nüfus yoğunluğunu artırmak,

- Zor şartlar altında geçinmeye çabalayan yöre insanlarını bölgelerindeki mevcut doğal kaynakları işleyebilecek bilgilerle donatmak ve böylece işsizlikten ve bilgisizlikten kurtarmak,
- Yerel imkânları, doğal kaynakları etüt ederek ve halkın özel yeteneklerini de ele almak suretiyle ekonomik meseleleri çözmek,
- Altı ilin gençliğini yetiştirmek,
- Karadeniz'in doğu-kuzey bölgesinin bir maden bölgesi olması, Murgul Bakır Fabrikası ve tarihi Harşit maden sahasının bu bölgede olması, bölgenin hemen her şehrinde manganez madeninin bulunması, madenlerin bolluğu yöre halkının el sanatları (baskül, demir kasa, tırpan, makas, çakı vb.) üzerine yoğunlaşmasını sağlayarak geçim kaynağını oluşturması,
- Doğu-kuzey Karadeniz sahilinde öteden beri ilkel tersanelerin olması, bu illerde motor tamir atölyelerinin bulunması, doğu-kuzey Karadeniz bölgesinde birçok dere ve akarsulardan elektrik enerjisinin üretilebileceğinin anlaşılması,
- Bu bölgenin meyve bölgesi olması gibi bu veya buna benzer sebeplerle bu bölgede kurulacak üniversitenin, *teknik üniversite* olması gerektiği savunulmuştur.

Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin aşağıdaki sebeplerden dolayı *Trabzon'da* kurulması gerektiği aktarılmıştır:

- Eğitim-öğretim kurumlarıyla en uygun yerin orası olması,
- İyi bir limanı olması,
- 1908 yılına kadar Sinop'tan Batum'a kadar uzayan geniş bir bölgede il ve kültür merkezliği yapmış olması,
- İran'a ve diğer komşu illere karayolu ile bağlantısı,

Ayrıca KTÜ'nün ilk olarak Makine Fakültesi ile kurulması ve bu fakültenin zamanla açılacak diğer fakülteler için bir nüve vazifesi göreceği aktarılmıştır. Ancak kanun teklifinde yer alan "KTÜ; Makine Fakültesi ile faaliyete geçer." ibaresi çıkartılarak "tek fakülte ile tüzel kişilik kazanımı eksik görüldüğünden iki fakültenin açılmış olması" şartı eklenmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1955a). Ama bu fakültelerin isimleri yazılmamıştır.

- **Ege Üniversitesi**

İzmir Milletvekili Behzat Bilgin ve 22 arkadaşının verdiği "Ege Üniversitesi kuruluşu hakkında kanun teklifi"nin, TBMM'de 20.05.1955 tarih ve 6595 sayılı "Ege Üniversitesi adıyla İzmir'de bir üniversite kurulması hakkında Kanun"un kabul edilmesi ile kurulmuş olan Ege Üniversitesi, 05.11.1955 tarihinde eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Ege Üniversitesi'nin ilk fakültelerini Tıp ve Ziraat Fakülteleri oluşturmuştur.

İzmir Milletvekili Behzat Bilgin ve 22 arkadaşının verdiği "*Ege Üniversitesi kuruluşu hakkında kanun teklifi*"nin gerekçesi şöyle yazılmıştır:

- Türkiye'nin Ankara ve İstanbul'dan sonra üçüncü büyük şehri olan İzmir, Ege'nin ekonomik ve kültürel merkezini oluşturmaktadır.
- Ege Üniversitesi'nin çekirdeğini oluşturabilecek "Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu" 1944 yılından itibaren *bankacılık, maliye ve dış ticaret* şubelerinde uzman yetiştirmektedir.
- İzmir şehrinde üniversiteye öğrenci sağlayacak başlıca eğitim kurumları bulunmaktadır.
- Kültürel, endüstriyel, tarımsal, sağlık ve ticari merkezlerin bulunması, modern bir üniversitenin araştırma ve uygulama sahaları olarak büyük bir önem arz etmektedir.
- Tarım, Ege'de çeşitli ve zengindir. Tütün, pamuk, zeytin, üzüm, incir, keten, kendir, hayvancılık ve balıkçılık gibi üretimler endüstriyel işletmeleriyle birlikte bulunmaktadır.
- Dış ticaret bakımından İzmir, Türkiye'nin birinci limanıdır.
- İzmir, Türkiye'nin üçüncü büyük kültür merkezi ve batıya açılmış kapısı ve penceresidir.

Ege Üniversitesi'nin ilk fakültesi olarak "Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu" (İktisat Fakültesi) görülmüş ve İzmir'de Ziraat ve Tıp Fakültelerinin açılması için altyapının hemen hemen hazır olduğu vurgulanmıştır. Üniversitenin üç fakültenin kurulması ile tüzel kişilik kazanması düşünülmüştür.

Maarif Encümeni Mazbatasında (18.04.1955) kanun teklifinin başlığında geçen "kuruluş" yerine "kurulma" tabiri kullanılmış ve "İzmir" kelimesi ilave edilmiştir. Memleket ve pratik hayat ihtiyaçları karşısında "Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu"nun olduğu gibi devam etmesi gerekli görülmüştür. Üniversitenin bir an önce tüzel kişilik kazanması için üç fakülte kaydı ikiye indirilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1955b).

• **Atatürk Üniversitesi**

Doğu üniversitesi fikri ilk defa Atatürk tarafından ileri sürülmüştür. Atatürk, TBMM'nin 1 Kasım 1937 günü açılış konuşmasında "Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel yerinde, her şubeden okullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden harekete geçilmelidir." diyerek doğuda bir üniversite açılmasını istemiştir. Konuşmasından 13 yıl sonra bu çalışmalara, 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'nin bu konuyu Hükümet programına almasıyla başlanılmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM'nin 1 Kasım 1950 günü yaptığı açılış konuşmasında doğuda üniversite açılacağını söylemiştir. "Doğu illerinde bir kültür ve yüksek öğretim merkezi oluşturulması" konusunda Milli Eğitim Bakanlığı üniversiteler bürosunca üniversite rektörlüklerine Bilim Komisyonu kurmaları isteğinde bulunulmuştur. Akabinde konu Üniversitelerarası Kurulda görüşüldükten sonra İstanbul, İstanbul Teknik ve Ankara üniversitelerinden seçilen ve 5'er kişiden oluşan toplam 15 kişilik bir Bilim Komisyonu kurulmuştur (Atatürk Üniversitesi Resmi İnternet Sayfası, 2019).

Bu komisyon Doğu illerinde ayrıntılı bir inceleme yapmış ve 1952 yılında “*Doğu Üniversitesi Hakkında Rapor*” adlı bir kitap yayımlamıştır. Bu komisyonun raporuna göre:

- Kurulacak üniversite, yeni bir bilim merkezi olmasının yanı sıra Doğu Anadolu’nun toplumsal ve ekonomik kalkınmasına hizmet edebilmelidir.
- *Elazığ* ve *Van* arasındaki bölge üniversite tesisine elverişli görülmüş ancak tesislerin tek bir merkezde toplanmaksızın ihtiyaca göre sözü edilen bölge için yayılması tavsiye edilmiştir. Buna göre, Van Bölgesinde *manevi ve toplum bilimleri fakültelerinin ve üniversite idare teşkilatının (rektörlük)*; Elazığ Bölgesinde *Müspet Bilimler (Fen) Fakültesinin ve Doğu Anadolu’nun maddi refahına hizmet edebilecek bir Ziraat Fakültesi ve ileride Teknik Fakültelelere temel olabilecek araştırma enstitülerinin* kurulması yerinde olacaktır.

Bu iki bölgedeki fakülte ve enstitülerden başka *Erzurum* ve *Diyarbakır* bölgeleri gibi başka özellikler taşıyan bölgelerde de doğu üniversitesine yardımcı olabilecek tarıma ve hayvancılığa ait araştırmalar yapmak üzere bazı tesislerin kurulması çok yararlı olacaktır.

- Doğu üniversitenin özellikleri şöyle açıklanmıştır:
 - a. Kurulacak araştırma enstitüleri ile fakülteler, araştırma ve yetiştirme faaliyetleri sırasında bölgenin özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak akademik elemanları hazırlamak amacıyla gerekli tesisleri ve meslek okullarını açmalıdır.
 - b. Doğu Anadolu’nun kalkınmasında etken ve örnek olmaları ve araştırmalar sonunda elde edecekleri sonuçları uygulayabilmek için geniş işletme sahalarına sahip bulunmalıdır.
 - c. Enstitü ve fakülteler ilk iş olarak araştırmalara ve ihtiyaç duyacakları elemanları yetiştirmeye önem verecekler ve bir taraftan da eğitim-öğretime başlayabilmek için gereken tedbirleri almalıdır.
 - d. Doğu üniversitesi bir bütün teşkil etmekle beraber tek bir merkezden ziyade yöresel şartlardan kuvvet almak üzere Elazığ ve Van bölgesinde kurulacak ve yardımcı tesisler ile giderek bütün Doğu Anadolu’yu aynı faaliyet çevresine almış olacaktır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1952: 85-88).

“*Doğu Üniversitesi Kurulmasına Dair*” Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 06.10.1952 tarihinde Meclis’e sunulan Kanun tasarısının gerekçesinde bu raporun özeti yer almış ve kurulacak üniversite bakanlıkça;

- Yörenin toplumsal, ekonomik ve teknik ihtiyaçlarını, el değmemiş enerji kaynaklarını bütün şubeleri ile tarımını, madenlerini kendisi için bir öğretim ve araştırma konusu olarak ele alacak,
- Faaliyet sahalarında halka rehber olacak, onun sorunlarına cevap verecek ve ondan gelecek tecrübeleri toplayıp inceleyecek,

- Çevre gençlerinin yöresel konular üzerinde yükseköğrenim yapmalarını sağlayarak kalkınma için gerekli insan elemanını yetiştirecek,
- Kısacası Doğu'nun gelişmesinde bir bilimsel merkez görevi görecektir bir kurum olarak belirtilmektedir.

Milli Eğitim Komisyon Raporunda (06.02.1953) kurulacak üniversite bünyesindeki fakültelerin tamamının bir kentte toplanmaması, ilk önce araştırma merkezleri, enstitüler oluşturularak daha sonra fakültelerin meydana gelmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırma merkezleri, enstitüler ve fakültelerin ise Doğu illerinin kendilerine en çok ihtiyaç duydukları ve en kolaylıkla hayatıyet kazanacakları illere yayılmaları şeklinde kurulmaları temenni edilmiştir. Böylelikle gerek öğrencilere gerekse yöredeki halk kitlelerine pratik hayatta işe yarayacak beceriler vermeleri kolaylaşacaktır. Ayrıca Hükümetin teklifindeki **“Doğu Üniversitesi Kurulmasına Dair”** başlığı yerine **“Doğuda Bir Üniversitesi Kurulmasına Dair”** başlığı daha uygun görülmüştür.

Bütçe Komisyonu Raporu (23.02.1953) ile hükümetin teklifi esas itibariyle kabul edilmiştir. Maddelerin müzakeresinde ise üniversitelerin doğrudan doğruya kanunla kurulması gerektiği ve Doğu Üniversitesinin bugün derhal kurulmasına imkân bulunmadığı dikkate alınarak bir üniversitenin ilk organı sayılacak enstitüler, yüksekokullar ve diğer gerekli kurumlardan oluşacak üniteler oluşturmak suretiyle kuruluş hazırlıklarına başlayabilmek için tasarının başlığı **“Doğu Üniversitesi Kuruluşu Hazırlıkları Hakkında Kanun Tasarısı”** şeklinde değiştirilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1952).

25.02.1953 tarih ve 6059 sayılı “Doğu Üniversitesi Kuruluşu Hazırlıkları Hakkında Kanun” ile doğu illerimizde kurulmasına yetki verilmiş olan üniversiteye 10.03.1954 tarih ve 6373 sayılı “Doğu Vilâyetlerimizde Kurulacak (Atatürk Üniversitesi) İnşaatı için Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi hakkında Kanun” ile bu kurumun lüzum ve faydasına ilk defa işaret eden Atatürk'ün adının verilmesi uygun görülmüştür. Müesseseye Atatürk'ün adının verilmesiyle bu üniversiteden memleketimizin ve milletimizin yükselmesi için beklenen önemli vazifelerin gerçekleşmesinde onun inkılâpçı ruhunun rehberlik edeceği de belirtilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1954).

Doğu'da bir üniversite kurulmasını öngören süreç “Doğu Üniversitesi Kurulmasına Dair” Kanun tasarısı ile başlamış, kurulacak üniversiteye “Atatürk” adının verilmesi devam etmiş ve 31.05.1957 tarih ve 6990 sayılı “Atatürk Üniversitesi Kanunu” ile üniversitenin Erzurum'da kurulmasıyla son bulmuştur.

Hükümet tarafından Meclis'e sunulan “Atatürk Üniversitesi Kanunu Tasarısı”nın gerekçesindeki aktarımlar şu şekildedir:

- Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşuna yönelik hazırlık ve incelemeler yapıldığı esnada 1954 yılı sonlarına doğru Atatürk Üniversitesi'nin kurulması konusunda Amerikan Nebraska Üniversitesi ile iş birliği yapılmıştır. Yapılan tetkikler sonucunda Atatürk Üniversitesi'nin Amerikan Land Grant üniversiteleri türünde kurulması uygun görülmüştür.

Bu tür üniversiteler, araştırmalar yapmak ve bu araştırmaları topluma mal etmek, bu sayede toplumun üretim metotlarını iyileştirmek ve toplumun hayat seviyesinin yükselmesinde önemli hizmetler yerine getirmektedir. Bu üniversitede kuramsal araştırmalar yapılacaktır ama uygulama değeri olan araştırmalar üzerinde özellikle durulacaktır. Atatürk Üniversitesi'nde faaliyetlerin çok büyük bir kısmı araştırma ve yayma işlevine yöneltiştir. Bu amaçla Amerikan üniversitelerindeki "Mütevelli Heyeti"ne benzer şekilde "Müşavirler Heyeti"nce yönetilmesi talep edilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1957).

Hükümetin 1. madde teklifinde geçen "Atatürk Üniversitesi Erzurum'da kurulmuştur." ibaresine ilişkin bir gerekçeye rastlanılmamış, Maarif ve Bütçe Encümeni Mazbatalarında da bu maddenin teklifi aynen kabul edilerek yasalaşmıştır.

31.05.1957 tarih ve 6990 sayılı Kanuna istinaden Erzurum'da kurulan "Atatürk Üniversitesi", 17.11.1958 tarihinde Ziraat ve Fen-Edebiyat Fakülteleri ile eğitim-öğretime başlamıştır.

- **Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)**

ODTÜ, başlangıçta 15.11.1956 tarihinde Mimarlık Bölümü ile "Orta Doğu Teknoloji Enstitüsü" adı ile Ankara'da eğitime başlamıştır. Bu kurumun üniversiteye dönüştürülmesi için ilk olarak 29.01.1957 tarihinde 6887 sayılı "Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kuruluş ve hazırlıkları hakkında Kanun" çıkartılmıştır. Daha sonra 7307 sayılı "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kanunu" 27.05.1959 tarihinde kabul edilerek Orta Doğu Teknik Üniversitesi resmen kurulmuştur.

Maarif Vekâletince hazırlanan ve 1956 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan "Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kuruluş ve hazırlıkları hakkında Kanun" tasarısının gerekçesi şu şekildedir:

- Memlekette tarım, sanayi, ticaret ve ekonomi sahalarında kaydedilen gelişmelere paralel imar faaliyetleri de artmaktadır. Bu sebeple *imar* yönünden gereken tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Bu doğrultuda köy, kasaba, şehirlerin imar planlarını hazırlayacak, ucuz ve modern binaların projelerini çizecek ve bunların yapımını sağlayacak elemanları yetiştirmek amacıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin açılması yararlı olacaktır.
- Bu hedefle Birleşmiş Milletler Yardım Teşkilatı'nın aracılığıyla Türkiye'ye gelen Pennsylvania Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı Dr. Perkins ve arkadaşlarının tavsiyeleri üzerine bu kurumun Ankara'da kurulması uygun görülmüştür.
- Başlangıçta, *Mimarlık* ve *Şehircilik* Fakülteleri ile araştırma enstitülerinin faaliyete geçirilmesi düşünölmüştür. Daha sonrasında memleketin çeşitli sahalarda ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştirmek üzere diğer fakülteler, bir plan dâhilinde açılacaktır. Bu yöntem ile üniversitenin bütün Orta Doğu memleketleri için faydalı olacağı öngörülmüştür.

- Bu sahada yetiştirilmek üzere Birleşmiş Milletler Yardım Teşkilatı aracılığı ile altı mimar-mühendis Amerika'ya gönderilmiş olup bu iş için gerekli uzmanların ise Amerika'dan getirilmesi için hazırlıklar yapılmaktadır.

Bütçe Encümeni Mazbatasında memleketimizin ekonomik, endüstriyel kalkınmasına ek olarak imar faaliyetleri de devam etmekte olup bu açıdan yol ve inşaat, makine, şehircilik, elektrik, su işlerinde uzman mimar ve mühendislere ihtiyaç duyulmakta ve mevcut eğitim kurumlarınca bu teknik personeller yeterli sayıda yetiştirilememektedir. Bu yüzden Birleşmiş Milletler'in teknik yardımından yararlanmak olanağı da sağlandığından Ankara'da bir teknik üniversitenin kurulması ve şimdilik *mimarlık* ve *şehircilik* şubelerinin açılması kararlaştırılmıştır. Yakın doğu milletlerine hitap edecek olan bu üniversitenin memleketimizde kurulması büyük bir kazanç olacağı gibi açılacak fakülteler ve araştırma enstitüleriyle kısa zamanda uluslararası bir üne/öneme de sahip olacaktır. Bu yasa ile beraber üniversitenin Ankara civarında kurulması için 4.500 hektarlık bir arsa tedarik edilmiş ve 02.10.1957 tarihinde üniversitenin bu arsa üzerinde ilk temel atma töreni gerçekleştirilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1956).

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kesin olarak kurulmasını sağlamak için Maarif Vekâletince hazırlanan ve 20.05.1959 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kanunu" teklifinin gerekçesi ise şu şekildedir:

- Çok sayıda Türk gencinin genellikle İngilizce ile mesleki ve teknik öğretimini gerçekleştirmek,
- Türkiye için büyük öneme sahip ekonomik, teknik ve diğer alanlarda araştırmalar yapmak,
- Özellikle Orta Doğu ülkelerinden gelecek öğrencileri kabul etmek ve bütün öğrencileri aynı özgürlük ülküsüne göre yetiştirerek uluslararası anlayışın güçlenmesini sağlamak ve her üniversite gibi bilimsel gerçekliğin araştırılması yolunda çalışmalar yapmak.

Yukarıda açıklanan amaçlara uygun olarak üniversitenin "Mütevelliler Heyeti" tarafından yönetilmesi uygun görülmüştür. Böylelikle üniversite, Amerikan üniversiteleri türünde bir idare ve işleyiş sistemine göre düzenlenmiştir.

Muvakkat Encümen Mazbatasında üniversitenin bahsedilen hedefleri en iyi bir şekilde gerçekleştirmesi için idari ve bilimsel özerkliğin tam bir teminatı olarak geniş yetkilerle donatılmış Mütevelliler Heyetince yönetilmesi tercih edilmiştir. Üniversitede öğretim genellikle İngilizce diliyle yapılacaktır. Ayrıca diğer dillerle de öğretim yapılabilme imkânı bulunmaktadır. Başından beri Birleşmiş Milletler, kendi gayretlerine uygun bulduğu için üniversite ile ilgilenmiştir. Orta Doğu milletleri arasında eğitim ve görgü yoluyla kardeşlik duygularının yerleşmesinde büyük hissesi olacak üniversite, memleketimize büyük prestij sağlayacaktır. Özellikle araştırma yoluyla bilimsel gerçeklik konusunda büyük ümitler bağlanmıştır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1959).

Bu aşamalardan sonra ODTÜ, 27.05.1959 tarihinde kabul edilen 7307 sayılı "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kanunu" ile kurulmuştur.

3. 115 SAYILI 13.06.1946 TARİH VE 4936 SAYILI ÜNİVERSİTELER KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE BU KANUNA MADDE EKLENMESİ HAKKINDA KANUN DÖNEMİ (1960-1973)

27.10.1960 tarih ve 115 sayılı Kanun, esasında bağımsız bir kanun değildir. 79 maddeli 4936 sayılı Kanunun 40 maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna iki ek ve üç geçici madde eklenmesi amacıyla çıkartılmıştır. Önemli değişiklikler içermesinden dolayı kanun gibi işlev görmüştür. Milli Eğitim Bakanının üniversiteler üzerindeki yetkisinin üniversitelere ya da Üniversitelerarası Kurula devredilmiş olması kanundaki en önemli düzenleme olarak dikkat çekmektedir (Küçükcan ve Gür, 2009: 153).

- **Hacettepe Üniversitesi**

Hacettepe Üniversitesi'nin başlangıcı 1954 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı olarak kurulan Çocuk Sağlığı Kürsüsüne dayanmaktadır. 1958 yılında Çocuk Sağlığı Enstitüsü ve Hastanesi kurulmuş ve enstitü bünyesinde açılan bölümler ile 1963 tarihinde Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi haline dönüşmüştür. 1965 tarihinde Hacettepe Üniversitesi eğitim kurumlarının eş güdümünü sağlamak amacıyla Hacettepe Bilim Merkezi kurulmuş ve 1966 yılında Hacettepe Tıp Merkezi Hastanesi de hizmete girmiştir (Hacettepe Üniversitesi Resmi İnternet Sayfası, 2019). Bu şekilde örgütlenen ve gelişen çekirdek kuruluşlar, 08.07.1967 tarih ve 892 sayılı yasa ile Hacettepe Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

“Hacettepe Üniversitesi kurulması hakkında kanun” tasarısında Hacettepe yükseköğrenim kurumlarının ana hedefinin öğretim üyesi yetiştirerek yurdun çeşitli bölgelerinde yeni fakültelerin ve üniversitelerin kurulmasına yardım etmek olduğu vurgulanmış ve Hacettepe kurumları üniversite statüsüne kavuştuktan sonra yurdun diğer bölgelerinde yeni üniversitelerin nüvelerini daha rahat kurabileceği belirtilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1967a; 1967b).

- **Boğaziçi Üniversitesi**

Boğaziçi Üniversitesi'nin temelleri, Christopher Rheinlander Robert ve Dr. Cyrus Hamlin tarafından Birleşik Devletler sınırları dışında ilk Amerikan Koleji olarak 1863 yılında İstanbul'da kurulan Robert Koleji'ne dayanmaktadır. 12.09.1971 tarih ve 1487 sayılı yasa ile Robert Koleji Yüksekokulu, Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

“Boğaziçi Üniversitesi adıyla İstanbul'da bir üniversite kurulması hakkında kanun tasarısı” gerekçesinde Türk bilim ve kültür hayatının yıllardır merkezi konumunda yer alan İstanbul'da yeni bir üniversitenin kurulma talebi, eğitim ve öğretim olanaklarının bütün ülke geneline dengeli bir şekilde yayılması prensibine ilk bakışta aykırı gibi görünmekteyse de, mevcut üniversitelerin normal öğrenci kapasiteleri ile şimdiki öğrenci sayıları arasındaki dengesizlik ve kentin hızla artan nüfusu dikkate alınarak yeni bir üniversitenin kurulması yerinde bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir.

Bunun dışında, Robert Kolej Yüksekokulunun kampüsü, taşınır ve taşınmaz bütün malları ile bu kolejin yetkili mütevelli heyeti tarafından T.C. Hükümetine devrine karar verilmiş olması ve yüz milyon liranın üzerindeki maddi değeri ile bu hibenin, bu arazi ve bu binalarda bir üniversite kurulması yoluyla değerlendirilmesinin uygun görülmesi, bu girişimi kolaylıkla gerçekleştirilebilir duruma getiren diğer önemli sebeptir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1971a; 1971b).

4. 1750 SAYILI ÜNİVERSİTELER KANUNU DÖNEMİ (1973-1981)

20 Haziran 1973 tarih ve 1750 sayılı Kanun ile önceki kanun lağvedilmiş, yeni bir düzen getirilmeye çalışılmıştır. Bu kanunla birlikte merkezleşme eğilimi ortaya çıkmıştır. 1750 sayılı Yasa ile “*Yüksek Öğretim Kurulu*” ve “*Üniversite Denetleme Kurulu*” kurulmuş ve “*Üniversitelerarası Kurul*” da “*Üniversitelerüstü Kuruluşlar*” başlığı altında düzenlenmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu, üniversite yönetiminden sorumlu bir organ olarak tanımlanmıştır. Yükseköğretime yön vermek amacıyla gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeyi yapmak ve yükseköğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. 1975 yılında Anayasa Mahkemesinin bu kurulun yetkilerinin hepsini iptal etmesi sonucu kurulun oluşumu ve çalışması imkânsız hale gelmiştir. Üniversitelerin idaresi ve işleyişi, önceki kanunlarda olduğu gibi devam etmiştir.

Üniversiteye ve fakültele tüzeli kişilik tanıyan maddeler korunmuştur. Üniversite “*yüksek bilim*” kurumu olarak tanımlanmıştır. Görevleri sıralamasında ise “*öğretim*” ilk sırada yazılmıştır (Hatiboğlu, 2000: 265).

1973 Yasası fakülte açılmasını ciddi koşullara bağlamıştır. Kanun’un 44. maddesine göre bir fakültenin açılabilmesi için biri profesör olmak üzere en az yedi öğretim üyesinin en az iki yıl için görevlendirilmesi gerekmektedir. İki fakülte açıldıktan sonra bir üniversite kurulabilecektir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1973a).

1750 sayılı Yasa ile birlikte özel yasalarla üniversite kurma eğilimi yavaş yavaş yerini tek bir yasal düzenleme ile çok sayıda üniversite kurmaya bırakmıştır. 1973-1981 döneminde bu yaklaşıma ilişkin ilk uygulamalara rastlanmış, daha sonraki dönemlerde ise yaygın olarak toplu üniversite kurma yasaları ağırlık kazanmıştır (Kavili Arap, 2007).

Bu dönem içinde üç büyük şehir dışında on yeni üniversite (**Diyarbakır-Dicle, Adana-Çukurova, Eskişehir-Anadolu, Sivas-Cumhuriyet, Malatya-İnönü, Elazığ-Fırat, Samsun-Ondokuz Mayıs, Konya-Selçuk, Bursa-Uludağ, Kayseri-Erciyes**) kurulmuş ve toplam üniversite sayısı 19’a ulaşmıştır. Bu bağlamda artmakta olan üniversite ve bunlara başvuran öğrenci sayıları karşısında, 1974’de Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi kurularak üniversitelere merkezi sınavla öğrenci alınmasına başlanmıştır. Ayrıca 1975 yılında mektupla öğretim yapan Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) kurulmuştur.

Üniversite kuruluş yerlerinin seçimi, büyük oranda 1970 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan “Yüksek Öğretim Araştırması” çalışmasına göre gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı yeni yükseköğretim kurumları kurulması için yapılması gereken hazırlık ve çalışmaları ortaya koymaktır. Buna göre üniversite kurulacak yerler; *gelişmiş büyük merkezler* ile *gelişmekte olan ve geliştirilecek merkezler* olmak üzere iki kademeye ayrılmıştır. Gelişmiş büyük merkezlerde kurulacak üniversite kentleri olarak **Bursa ve Adana**, gelişmekte olan ve geliştirilecek merkezlerde kurulacak üniversite kentleri ise **Elazığ, Samsun, Diyarbakır ve Konya** olarak seçilmiştir. Bu kentlerin seçilmesinde; *sanayileşme, ulaşım durumu, kültürel ortam, eğitim ve sağlık imkânları, nüfus, üniversite çağındaki nüfus, mevcut yükseköğretim kurumlarının bulunması, coğrafi konum* gibi faktörler etkili olmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 1970: 86-93).

Bu doğrultuda üniversite kurulmasına karar verilen bu 6 kentin tamamında üniversite açılmıştır. Ancak DPT bu altı üniversite dışında başka üniversite açılmasına gidilmemesini, mevcutların geliştirilerek kapasitelerinin artırılması yoluna gidilmesini ortaya koysa da bu dönemde **Eskişehir, Sivas, Malatya ve Kayseri** olmak üzere dört üniversite daha kurulmuştur. Aslında bu dönemde kurulan üniversitelerin birçoğunun nüvesini daha önce kurulmuş fakülteler oluşturmaktadır. Bu fakültelerin üniversitelere bağlanması sonucu üniversitelerin kurulması gerçekleşmiştir. Örneğin; Adana-Çukurova Üniversitesi, daha önce açılmış olan Çukurova Tıp Fakültesi ve Adana Ziraat Fakültesi'nin bağlanması sonucu kurulmuştur. Kayseri-Erciyes Üniversitesi ise daha önce açılmış olan Kayseri İşletme Fakültesi ve Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi'nin bağlanması sonucu kurulmuştur.

Ayrıca bu üniversitelerin kurulmaları yanında bazı üniversiteler başka illerde yeni kampüsler (ODTÜ Gaziantep Kampüsü, Mersin Kampüsü gibi) kurmuş ve bazı üniversiteler kendilerine bağlı fakülteler (Antalya, Edirne Tıp Fakülteleri gibi) açmıştır (Tekeli, 2010).

5. 2547 SAYILI YÜKSEKÖĞRETİM KANUNU DÖNEMİ (1981-)

Yükseköğretimi bir bütünlük içinde düzenlemek amacıyla çıkarılan 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı “**Yükseköğretim Kanunu**”, birçok maddesinde çeşitli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen hâlihazırda yürürlükte bulunan kanundur. Bu kanun ile merkezîyetçi yapı bütün unsurlarıyla kurulmuş ve ülkemizde 35 yıl süren Üniversiteler Kanunu dönemi (1946-1981) kapanmıştır.

1981 yılı itibarıyla 19 üniversite, 13 Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi, 6 İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1 Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 108 ve diğer bakanlıklara bağlı 19 olmak üzere toplam 166 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır (Tuna, 2003). Bu kanunla yükseköğretim akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmış, akademiler kaldırılmış ve diğer yükseköğretim kurumları ile birlikte üniversitelere bağlanmıştır. Böylece yükseköğretim alanı, birbirinden ayrı ve bağımsız disiplinler yerine ortak amaçlı, birleştirici ve merkezîyetçi bir yapıya kavuşturulmuştur (Kaymakçı ve Çakır, 2008: 30). Yükseköğretim Kurulu (YÖK), tüm yükseköğretimden sorumlu tek kuruluş haline gelmiştir.

Bu dönemde birçok kez toplu halde üniversite kurulması eylemi söz konusu olmuştur. İlki 1982 yılında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile gerçekleştirilmiştir. 2006 yılından itibaren ise hemen hemen her yıl tek bir yasa ile çok sayıda üniversite kurulmaktadır.

Köklü anayasal ve üniversite yasası değişikliğinin yapıldığı 1981’de çıkarılan 2547 sayılı Yasanın hemen arkasından 20.07.1982’de 41 sayılı KHK ile sekiz üniversite (**Ankara-Gazi, Antalya-Akdeniz, Edirne-Trakya, İstanbul-Marmara, İstanbul-Mimar Sinan Güzel Sanatlar, İstanbul-Yıldız Teknik, İzmir-Dokuz Eylül, Van-Yüzüncü Yıl**) kurulmuş ve üniversite sayısı 27’ye yükselmiştir.

Kurulan bu 8 üniversitenin, 41 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede geçen genel gerekçesi şu şekildedir:

- Ankara’da üniversiteler dışındaki yükseköğretim kurumları fakültelere dönüştürülerek **Gazi Üniversitesi** adıyla yeni bir üniversite kurulmuştur.
- İstanbul’da üniversiteler dışında çok sayıda yükseköğretim kurumunun bulunması üç yeni üniversitenin kurulmasını sağlamıştır. **Marmara Üniversitesi’nin** çekirdeğini İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi oluşturmuş ve İstanbul’un Anadolu yakasında gelişmesi amaçlanmıştır. **Yıldız Üniversitesi** genellikle Yıldız Devlet Mühendislik - Mimarlık Akademisinden oluşmaktadır. **Mimar Sinan Üniversitesi** ise genellikle güzel sanatlara yönelik olması ve çekirdeğini İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin oluşturması nedeniyle bu ismi almıştır.
- İzmir’de Ege Üniversitesi’nin fazla birimden oluşması ve bu durumun rasyonel olmaması nedeniyle üniversite ikiye ayrılmış ve bu şehirde yeni bir üniversite olarak **Dokuz Eylül Üniversitesi** kurulmuştur. Bu ayırmada kampüs içindeki birimler, Ege Üniversitesi’ne bırakılmıştır.
- Ülkemizin Trakya toprakları üzerinde yeni bir üniversite kurulması düşünülmüş ve kuruluş yerinin sınır şehri Edirne olması uygun görülmüştür. Edirne’de yeni kurulan bu üniversiteye **Trakya Üniversitesi** adı verilmiştir.
- Antalya’nın imkânları, bölgenin yakın yerinde üniversite bulunmaması dikkate alınarak bu ilimizde **Akdeniz Üniversitesi** kurulmuştur.
- 1930’lu yıllarda Van’da bir üniversitenin kurulması gerektiğini bildiren Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumunun 100. yılında **Van’da Yüzüncü Yıl Üniversitesi** kurulmuştur (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1982).

1982 yılında çıkarılan 41 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1983 tarih ve 2809 sayılı “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun” ile yasalaşmıştır. Bu kanunun amacı yükseköğretim kurumlarının bir bütünlük içinde düzenlemeyi ve teşkilatlanmasını sağlamaktır. Üniversitelerin bir bütünlük yansıtması için **Fen ve İnsani Bilimler Fakültesi** temeli üzerinde kurulması zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanun ile yeni bir üniversitenin açılabilmesi için Fen ve Edebiyat Fakültelerinin kurulmasının şart olduğu ihtiyaca göre Fen-Edebiyat Fakültesinin oluşturulabileceği hükme bağlanmıştır.

Buna göre yeni açılan üniversiteler ile mevcut üniversitelerde ayrı ya da tek olarak Fen-Edebiyat Fakülteleri kurulmuştur (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1983).

Yükseköğretimi yaygınlaştırma ve çeşitlendirme adına 1981 düzenlemesiyle ortaya çıkan bir başka kurum da “vakıf üniversiteleri”dir. İlk örneğini, Ankara’da kurulan “*Bilkent Üniversitesi*” oluşturmaktadır. Bilkent Üniversitesi 1984 yılında açılmasına rağmen kuruluş yasası 1992 yılında çıkarılmıştır.

1987 yılında 29 olan toplam üniversite sayısı 1992 yılında kurulan (Afyon Kocatepe, Aydın-Adnan Menderes, Balıkesir, Bolu-Abant İzzet Baysal, Çanakkale Onsekiz Mart, Denizli-Pamukkale, Hatay-Mustafa Kemal, Isparta-Süleyman Demirel, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Kars-Kafkas, Kırıkkale, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli, Kütahya-Dumlupınar, Manisa-Celal Bayar, Mersin, Muğla, Niğde, Sakarya, Şanlıurfa-Harran, Tokat-Gaziosmanpaşa, Zonguldak Karaelmas ve İstanbul-Koç) 24 yeni üniversite ile (23 devlet üniversitesi ve 1 vakıf üniversitesi) 53’e yükselmiştir. Bu durum Türk yükseköğretim tarihinde 1992 yılını, üniversite sayısında görülen büyüme açısından bir zirve noktası yapmıştır (Günay ve Günay, 2011: 2).

Kurulan 23 devlet üniversitesi ile sayısal açıdan bir kırılma noktası oluşturan 1990’lı yılların başında Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve DPT Müsteşarlığı tarafından yapılan ortak bir çalışma ile “*üniversitelerin kuruluş yerlerinin seçiminde uygulanacak ölçütlerin*” belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla kurulacak üniversitelerin yer seçiminin belirlenmesinde; *kentin nüfus büyüklüğü, kentte üniversiteye girmek isteyen adayların sayısal büyüklüğü, kentte üniversiteye başvuranların başarı derecesi, kentin GSYH içindeki payı, kentin öğretim üyesi sağlama imkânı, kentte en az iki yükseköğretim kurumunun bulunması ve kentin finansman imkânları* gibi ölçütler uygulanmıştır. Bu ölçütler çerçevesinde üniversite kurulması uygun 9 il belirlenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK Kurulu Başkanlığı, 1991).

Ama yasa yapıcılar tarafından bu sayının çok üzerine çıkılarak tek bir yasal düzenleme ile 23 devlet üniversitesi kurulmuştur. Komisyon raporlarında yukarıda sıralanan ölçütlere de yer verilirken yeni yükseköğretim kurumları açılması yönündeki talepler çerçevesinde ileri sürülen düşünceler ise şunlardır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1992):

- Ülkemizde yükseköğretime yönelik talep çok yoğundur. Bu yüzden mevcut kapasiteler ile üniversite önündeki yığılma sorunu çözülememektedir.
- Diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında yükseköğretimde okullaşma oranları oldukça düşük görünmektedir.
- Bazı alanlarda nitelikli insan gücü ihtiyacı karşılanamadığı için ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında darboğazlar oluşmaktadır.

1992 yılından 2006’ya kadar olan dönemde devlet üniversitesi olarak sadece 1993’te Anadolu Üniversitesi’nin ikiye bölünmesiyle Eskişehir’de ikinci üniversite olan *Osmangazi*, 1994 yılında uluslararası anlaşmaya dayalı olarak *Galatasaray Üniversitesi* kurulmuştur.

1992-2006 döneminde toplam üniversite sayısındaki artış, vakıf üniversitelerinin sayısal artışından kaynaklanmıştır. 1994 yılında 53 olan devlet üniversiteleri sayısında 2006 yılına kadar hiçbir değişim olmamasına rağmen 1992 yılında 2 olan vakıf üniversitelerinin sayısı 2006 öncesinde 24'e ulaşmıştır.

1993 senesinde **Ankara'da Başkent**; 1996 yılında **İstanbul'da Fatih, Işık, İstanbul Bilgi, Sabancı ve Yeditepe**; 1997 yılında **İstanbul'da Kadir Has, Beykent, Doğuş, İstanbul Kültür ve Maltepe**; **Ankara'da Atılım, Çankaya**; **Mersin'de Çağ**; 1998 yılında **İstanbul'da Bahçeşehir ve Haliç**; 1999 yılında **Ankara'da Ufuk**; **İstanbul'da Okan**; 2001 yılında **İzmir'de İzmir Ekonomi ve Yaşar**; **İstanbul'da İstanbul Ticaret**; 2003 yılında **Ankara'da TOBB Ekonomi ve Teknoloji üniversiteleri** kurulmuştur.

2000'li yılların başından itibaren üzerinde tartışılan yeni üniversiteler kurma konusu ise 2004 yılında tartışmaların hızlanması ile birlikte hareketlenmiştir. 2006 yılı, açılan 15 üniversite (**Adıyaman, Aksaray, Amasya, Burdur-Mehmet Akif Ersoy, Çorum-Hitit, Düzce, Erzincan, Giresun, Kastamonu, Kırşehir-Ahi Evran, Ordu, Rize, Tekirdağ-Namık Kemal, Uşak ve Yozgat-Bozok**) ile yükseköğretimin ülkenin tamamına yayılmasını başlatan sürecin ilk aşaması olmuştur. Bu süreç 17 üniversite (**Ağrı İbrahim Çeçen, Artvin Çoruh, Batman, Bilecik Şeyh Edebali, Bingöl, Bitlis Eren, Çankırı Karatekin, Karabük, Karamanoğlu Mehmet Bey, Kırklareli, Kilis 7 Aralık, Mardin Artuklu, Muş Alparslan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli, Osmaniye Korkut Ata, Siirt, Sinop**) ile 2007 yılında devam etmiş ve 2008 yılında üniversite bulunmayan 9 ile (**Ardahan, Bartın, Bayburt, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Şırnak, Tunceli ve Yalova**) üniversite kurulmasıyla son bulmuştur. Bu dönemde açılan 41 üniversitenin kurulma gerekçeleri *komisyon raporlarına göre* genel olarak şöyle yansımıştır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 2005; 2007; 2008a):

- Üniversite eğitimine yönelik artan talebin sınırlı ölçüde de olsa giderilmek istenmesi,
- Üniversitelerin ülke geneline yaygınlaştırılarak dengeli bir dağılımın sağlanması,
- Üniversitelerin büyük çoğunluğunun taşrada kurulması yoluyla bölgesel kalkınmaya dolaylı olarak katkıda bulunması,
- Eğitim-öğretim faaliyetlerini başka üniversitelere bağlı olarak sürdüren, öğrencisi ve öğretim elemanı bulunan fakülte ve yüksekokulların bulunması,
- Bazı üniversitelerin aşırı talepten dolayı optimum büyüklükleri aşmış olması ve bunların yönetiminde sıkıntıların ortaya çıkması sonucu, rektörlük birimlerinin uzağında bulunan şehirlerde kurulan yükseköğretim kurumlarının sağlıklı bir eş güdümlü yönetilmesi gerekmesi,
- Eğitim-öğretim faaliyetlerini başka üniversitelere bağlı olarak sürdüren, öğrencisi ve öğretim elemanı bulunan fakülte ve yüksekokulların bir rektörlük çatısı altında toplanması yoluyla kurulan yeni üniversitelerin kazanacağı bağımsız tüzel kişilik ile tüm avantajları yaşayacak olması (yeni kadro, bütçe vb. imkânlar),
- Halk ve yerel yöneticilerden üniversite kurulmasına yönelik taleplerin olması,

- Üniversitelerin kuruldukları kentlerin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını geliştirecek olması,
- Kentin hem genç nüfusunun üniversiteli yapılması hem de genç nüfusa iş imkânının sağlanacak olması,
- Üniversite kurulacak birçok kentin ekonomik olarak yeterince gelişemediği, bunun sonucunda genç nüfusun yükseköğretim amacıyla diğer kentlere gitmekte zorlandığı, bu sorunun üniversite kurulması ile büyük ölçüde giderilecek olması,
- Yükseköğretimde okullaşma oranının artırılmak istenmesidir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında “yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulmasının objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlı olması” öngörülmüştür. 2006 yılı tasarısında üniversite kurulması öngörülen illerin tespitinin objektif kriterlere göre yapıldığı buna göre bir ilde bulunan fakülte ve yüksekokul, bu birimlerde bulunan öğrenci sayıları ve öğretim elemanları ile illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri, yurt kapasitesi ve fiziki altyapısının birer kriter olarak değerlendirildiği ve her kriter için belirlenen katsayılar ile sonucu belirleyen puanlamaların yapıldığı belirtilmiştir. Ancak yasa gerekçelerinde ve komisyon raporlarında üniversite kurulacak illerin seçiminde yukarıda bahsedilen objektif kriterlere ve puanlamalara rastlanılmamıştır.

Bu dönemde 30.01.2008 tarih ve 5733 sayılı Kanun ile 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu’na “...bir üniversitede *en az üç fakültenin* bulunması zorunludur.” cümlesi eklenerek ülkedeki Fen-Edebiyat Fakültelerinin yeterli sayıda olması ve ayrıca bu fakültelerin fizik, kimya, biyoloji ve matematik gibi bölümlerinden mezun olanların ihtiyacın çok üzerinde bulunmasından dolayı *Fen-Edebiyat Fakültesi açılma zorunluluğu* kaldırılmıştır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 2008b).

2010 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki illerimize de yeni devlet üniversiteleri kurulmaya başlanmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi gelişmiş kentlerde nitelikli insan gücü için daha fazla üniversiteye; Kayseri, Bursa, Erzurum, Konya gibi gelişimini hızla sürdüren kentlerde ise artan talep sonucu ikinci bir üniversiteye ihtiyaç duyulmuştur. Üniversitelerin; topluma hizmet uygulamaları sunması, bilgi üretmesi ve bu bilgi ve deneyimlerini çevresine yayması, teknolojik yenilikler yaratması, yaşam boyu eğitim programları gibi geleneksel işlevleri bulunmaktadır. Bu geleneksel işlevlerin beraberinde üniversiteler, buldukları şehir ve bölgenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Gerek ekonomik gerekse sosyal ve kültürel alanlardaki bilgi akımlarının bilimsel anlamda uygulanabilmesi için üniversitelerin desteğine gereksinim duyulmaktadır. Ülkemizdeki sosyal ve teknik gelişmeler ile nüfus artışı sonucunda mevcut üniversitelerin halihazırdaki bu gereksinimleri karşılamada yetersiz kalması, yeni devlet üniversitelerinin kurulmasını gerektirmiştir. Bu gerekçelere istinaden *6005 sayılı Kanun* ile **Ankara (Yıldırım Beyazıt), Bursa (Bursa Teknik), İstanbul (İstanbul Medeniyet), İzmir (İzmir Kâtip Çelebi), Konya (Necmettin Erbakan), Kayseri (Abdullah Gül) ve Erzurum (Erzurum Teknik)** illerinde yeni devlet üniversiteleri kurulmuştur (T.B.M.M. Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 2010).

2015 yılında TBMM Başkanlığına sunulan kanun teklifleri ile Balıkesir, Hatay ve Antalya illerinin *nüfus ve kalkınmışlık düzeyleri* yüksek bazı ilçelerine üniversite kurulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda **Balıkesir'in Bandırma, Hatay'ın İskenderun, Antalya'nın Alanya** ilçelerine üniversiteler kurularak yükseköğretime erişebilirliğin artırılması istenmiştir.

2018 yılında *7141 sayılı Kanun* ile 14 devlet üniversitesi bölünerek, 2 devlet ve 4 vakıf üniversitesi ilk kez açılarak toplam 20 yeni üniversite (**Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gaziantep Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Samsun Üniversitesi, Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi, Trabzon Üniversitesi, Kayseri Üniversitesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Konya Teknik Üniversitesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Ankara Medipol Üniversitesi, İstanbul Atlas Üniversitesi, Semerkand Bilim ve Medeniyet Üniversitesi, İzmir Tınaztepe Üniversitesi**) kurulmuştur. Türk yükseköğretiminde 2018 yılı, 1992 yılından sonra üniversite sayısında görülen büyüme açısından yeni zirve noktasını oluşturmaktadır. Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyon görüşmelerinde hükümeti temsilen Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Yusuf Tekin tarafından yapılan açıklamada; ülkemizdeki *yükseköğretim hayatına etkinlik kazandırmak için* bazı büyük üniversitelere ait fakültelerin bir kısmının bölünerek yeni kurulan üniversitelere bağlandığı, ayrıca yeni vakıf ve devlet üniversitelerinin kurulduğu ifade edilmiştir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 2018).

2020 yılı Temmuz ayı itibarıyla ise toplam üniversite sayısı 207'yi bulmuştur (15 vakıf üniversitesi kapatılmasına rağmen). Bunlardan 129'u devlet üniversitesi, 74'ü vakıf üniversitesi, 4'ü vakıf MYO şeklinde olup temayül üniversitelerin sayısal olarak her geçen yıl artacağını göstermektedir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1845'de başlayan darülfünun yürüyüşü birkaç başarısız deneme girişimi sonucunda 55 yıl sonra hayata geçirilebilmiştir. Şüphesiz bu yürüyüşün öncesinde ve sonrasında daha önce açılmış yükseköğretim kurumları da vardır. Dördüncü kez 1900 yılında açılan ve 33 yıl boyunca kesintisiz faaliyette olan Darülfünun, 1933 yılında kaldırılmış ve üniversite adıyla yeni bir kurum oluşturulmuştur.

Üniversite kurumunun ortaya çıkması temelde iki nedene dayandırılmaktadır:

- Darülfünun'un, Cumhuriyet rejiminin yerleşmesinde istenilen rolü oynayamaması ve reformlara karşı pasif bir direniş göstermesi,
- Darülfünun'da eğitim-öğretimin hakkıyla yerine getirilememesi ve bilimsel çalışmaların yapılamamasıdır (Kaynar ve Parlak, 2005; Korkut, 2003).

Bu dönemde “Yüksek Mühendis Okulu”nun İTÜ’ye dönüştürülmesi gerekçesi ise “uzman mühendis ve mimar yetiştirilmesini ve bilimsel araştırmalar yapılmasını” sağlamak düşüncesidir.

4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu (1946-1960) döneminde beş üniversite kurulmuştur. Üniversite kurulma yerlerinin seçiminde *coğrafi olarak* dengeli bir dağılım yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Batı Anadolu Bölgesinde iki; Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesinde birer üniversitenin kurulması bunu kanıtlar niteliktedir.

Batı Anadolu’da *Ankara*, Ege’de *İzmir*, Kuzeydoğu Anadolu’da *Erzurum* ve Doğu Karadeniz’de *Trabzon*; bölgelerin *kültürel, eğitim, endüstriyel, ticari, sağlık merkezi ve ulaşım bağlantısı* olarak öne çıkan kentleridir. Bu yüzden bu kentlerin üniversite kuruluş yeri olarak tercih edildiği komisyon raporlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca sınır bölgesinde bulunan Doğu Karadeniz’de nüfusu korumak ve yoğunluğu artırmak için bir üniversite kurulması, *askeri ve siyasi* bir zorunluluk olarak değerlendirilmiştir. ODTÜ’nün öne çıkan kuruluş gerekçesi ise ülke genelinde artan imar faaliyetlerine istinaden *mimar ve şehir plancısı* yetiştirmek düşüncesidir.

Esasında bu dönemde kurulan üniversitelerin Anadolu’nun farklı bölgelerine yayılması düşüncesi ilk kez Atatürk tarafından ortaya atılmıştır. Atatürk, 01.11.1937 günü TBMM’nin açılışı nedeniyle yaptığı konuşmada eğitim konusunda Türkiye’yi *batı, merkez ve doğu* olmak üzere üç bölgeye ayırmış ve her bölgede modern anlamda üniversite kurulması gerektiğinin altını çizmiştir (Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi, 1937). Bu düşünce ise 1950’li yıllardan itibaren gerçekleşmeye başlamıştır.

115 Sayılı 13.06.1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna madde eklenmesi hakkında Kanun (1960-73) döneminde sadece iki üniversite kurulmuştur. Hacettepe Üniversitesi’nin kurulması, Ankara Üniversitesi’nden ayrılması sonucu gerçekleşmiştir. 1967 senesinde Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür. Bu doğrultuda özellikle *sağlık alanında* uzmanlaşma yolunun seçildiği görülmektedir. Hacettepe Üniversitesi, bu sayede sonraki yıllarda açılan birçok üniversitenin çekirdeğini oluşturan Tıp Fakültelerinin kurulmasına öncülük etmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi ise 1972 yılında Robert Koleji’nin dönüştürülmesi sonucu kurulmuştur. “Yükseköğretim imkânlarının yurt geneline dengeli bir şekilde yayılması ilkesine ters düşmesine rağmen Birleşik Devletler sınırları haricinde kurulan ilk Amerikan Koleji olan Robert Koleji’nin arazisi ile taşınır-taşınmaz bütün mallarının Türkiye Cumhuriyeti Devletine devredilmesi” gibi nedenleri, Boğaziçi Üniversitesi’nin kurulmasının *siyasi* bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Ayrıca 1971 yılında çıkarılan 1472 sayılı Yasa ile özel yüksekokulların tasfiyesi de bu süreci hızlandırmıştır.

Bu dönemde sadece iki üniversitenin kurulmasında yükseköğretimde üniversiteler dışında yaşanan gelişmelerin etkisini göz ardı etmemek gerekir. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren üniversitenin yanında mesleki eğitime yönelik yüksekokullarının açılmasına da önem verilmiş ve bu eğilim Cumhuriyet Döneminde de devam etmiştir.

Bu yüksekokulların bir kısmı 1959 yılında çıkarılan 7334 sayılı Yasa ile İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine çevrilmiştir. Ayrıca 1969 yılında 1172 sayılı Kanun ile Güzel Sanatlar Akademisi ve 1184 sayılı Yasa ile Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri kurulmaya başlanmıştır (Gürüz vd., 1994: 155).

1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu (1973-1981) döneminde Anadolu’da kurulan on yeni üniversitenin kuruluş kararlarını yükseköğretime artan toplumsal talep hızlandırmıştır. Bu dönemde kurulan üniversitelerin komisyon raporlarında “üniversitelerin kurulacağı bölgelere *kültürel, sosyal ve ekonomik hizmet götürecektir olması*; teknolojik ve bilimsel gelişmelerin sonucu olarak sanayileşmeye yönelen ülkemizde, yetişmiş insan gücü kaynağını artıracak olması, ülkenin her bölgesinin dengeli kalkınmasının sağlanacak olması ve bir üniversitenin çekirdeğini oluşturan fakültelerin açılmış olması” gibi genel gerekçelere rastlanılmıştır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1971c; 1973b; 1973c; 1974a; 1974b; 1978). Bu durum kurulacak üniversitelerin kentlerin ekonomik, kültürel ve sosyal hayatına yapacağı katkının bilimsel gereksinimlerin önüne geçtiğini/geçeceğini göstermektedir.

Hâlihazırda yürürlükte bulunan **2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (1981-)** ile başlayan dönemi, toplu halde üniversite kurulma eylemlerine ve sayısal kırımlara bağlı olarak 1981-92, 1992-2006 ve 2006 sonrası olmak üzere üç dönemde tartışılmıştır.

1982 yılında çıkarılan “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile ülkemizdeki yükseköğretim kurumları üniversite çatısı altında toplanmıştır. Akademiler kaldırılmış ve diğer yükseköğretim kurumları ile birlikte üniversitelere bağlanmıştır. Bunun sonucunda 19 olan üniversite sayısı 27’ye yükselmiştir. Üniversiteler dışındaki yükseköğretim kurumları, kurulan 8 üniversiteden çoğunun başta İstanbul ve Ankara olmak üzere çekirdeğini oluşturmuştur. Örneğin; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, kaldırılan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nin devamı olarak kurulmuştur. 1981-92 döneminde İstanbul ve Ankara dışındaki üniversiteler ise Batı Marmara’da *Edirne*, Akdeniz’de *Antalya*, Ege’de *İzmir* ve Ortadoğu Anadolu’da *Van*’da açılmıştır. Bu üniversitelerin kuruluş yeri seçiminde *üniversitenin fazla birimden oluşması, sınır kenti olması, kent imkânları ve yakınında üniversite olmaması, Atatürk’ün 100. doğum yılı* gibi gerekçelerin olması; yer seçim kararlarının bilimsel ölçütlerin ve bir bilim politikasının sonucu olarak yapılmadığını göstermektedir.

1992 yılında Türkiye’de üniversite sayısının artışında bir patlama yaşanmıştır. 1990’lı yılların başında MEB ve YÖK Başkanlığı bir teknik komisyon kurarak 1992-2012 dönemi kapsayan bir yükseköğretim gelişme planının hazırlanması sağlamıştır. Bu yükseköğretim gelişim planına göre üniversite kurulması uygun 9 il belirlenmiştir. Ama Hükümetin hazırladığı yeni üniversite kurulması hakkındaki taslak TBMM’de görüşülürken, verilen önergelerle yeni kurulacak üniversite sayısı sürekli olarak artırılmış ve tek bir yasal düzenleme ile 23 devlet üniversitesi kurulmuştur. Bu dönemde planlanandan daha fazla üniversite kurulmasının altında yatan temel düşünce “*yöre milletvekillerini tatmin etmek*” olmuştur. Örneğin Kütahya milletvekillerince verilen “Kütahya’da Dumlupınar Üniversitesi kurulması hakkında kanun teklifinin” gerekçesinde geçen bir bölüm bunu doğrulamaktadır (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 1992):

“Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı’nı başlattığı ve savaştığı bütün illerde üniversiteler kurulmuş, Kurtuluş Savaşı’nın bitişine sahne olan ve kesin zaferle sonuçlanan Dumlupınar Meydan Muharebesi’nin geçtiği Kütahya topraklarında şimdiye kadar Dumlupınar Üniversitesi kurulamamıştır.”

2006 yılı açılan 15 üniversite ile yükseköğretimin ülkenin tamamına yayılmasını başlatan sürecin ilk aşaması olmuştur. Bu süreç 17 üniversite ile 2007 yılında devam etmiş ve 2008 yılında üniversite bulunmayan 9 ile üniversite kurulması ile son bulmuştur. Bu dönemde “*kentin ticari hayatını canlandırmak ve herkesin doğduğu ya da lise öğrenimini bitirdiği kenti üniversite olanağına kavuşturmak*” düşüncesi öne çıkmıştır. Örneğin milletvekillerince verilen bazı kanun teklifleri bunu kanıtlar niteliktedir (TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, 2008a):

- “Tunceli’de kurulacak bir üniversite; ilin verdiği göçü durdurabilecek, **şehrin ekonomik gelişimine katkıda bulunabilecek** ve farklı şehirlere üniversite eğitimi almaya giden Tuncelili gençlerin, **kendi şehirlerinde eğitimlerine devam olanağına** da sağlamış olacaktır.”
- “Gümüşhane’de göçün engellenmesi, sektörel gelişmelere katkıda bulunulması, **yurttaşların kendi şehirlerinde yükseköğrenim görme imkânına kavuşturulması**, fırsat eşitliği ile **sosyal ve kültürel gelişmenin sağlanması** amaçlarından dolayı Gümüşhane’de üniversite kurulması öngörülmektedir.”
- “Yükseköğrenim görebilmek amacıyla çok sayıda öğrenci başka şehirlere gitmektedir. Bu kanun teklifiyle Şırnak ilimize kurulacak bir üniversite sayesinde hem eğitim düzeyi yükselecek hem de **ekonominin canlanması sağlanacaktır**. Ayrıca **göçün önüne geçmek için de** önemli bir adım atılmış olacaktır.”

Sonuç olarak 2006-2008 yılları arası kurulan üniversiteler ile **kentlerin ekonomik yaşamını düzeltme** gayreti, bilimsel gereksinimlerin önüne geçmiştir. Sadece üniversiteleri ekonomik yaşamı canlandırma çabalarının bir parçası haline dönüştürmek ve fırsat eşitliği ilkesine göre üniversiteyi her kente götürmek; eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve toplumsal hizmet gibi üniversiteden beklenen işlevlerin en iyi şekilde yerine getirilemediğini/getirilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Toplumsal formasyonun merkezinde yer alan üniversitelerin birincil görevi meslek edindirmek, bilimsel araştırmalar yapmak, bilgi üretmek ve kültür aktarmaktır. Ancak bunların yanında Türkiye’de üniversitelerin kuruldukları kentlere birçok açıdan katkıda bulunması gerekmektedir. Öyle ki bu düşünceyle ülkemizde her kent en az bir üniversiteye kavuşmuştur.

Bu çalışma ile üniversitelerin kurulma gerekçelerine yönelik bir karar verme sistematığının olup olmadığı araştırılmıştır. Ülkemizde açılan üniversitelerin kurulma gerekçelerine yönelik çıkarılan envanter ile üniversitelerin kurulma politikasını etkileyen faktörlerin genel anlamda;

- Kentin ekonomik, kültürel ve sosyal hayatını canlandırmak,
- Üniversite eğitimine olan talebi karşılamak,
- Fırsat eşitliği ilkesine göre herkesin yaşadığı kenti üniversite olanağına kavuşturmak,
- Yöre milletvekillerini, yerel halkı ve yöneticileri tatmin etmek ve
- Ülke genelinde dengeli bir dağılım sağlamak olduğu sonucuna varılmıştır.

Nitekim ülkemizde üniversitesi olmayan ilin kalmamış olması ve bazı illerde birden fazla üniversitenin bulunması, üniversite eğitimine olan talebin karşılandığını, fırsat eşitliği ilkesine göre herkesin yaşadığı kentin üniversite olanağına kavuşturulduğunu, yöre milletvekillerinin, yerel halkın ve yöneticilerin tatmin edildiğini ve ülke genelinde dengeli bir dağılımın sağlandığını göstermektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar, kurulan üniversitelerin kentlerin ekonomik, kültürel ve sosyal hayatına göreceli olsa da katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Neticede ülkemizde üniversite sayısını artırarak herkes için her isteyen için üniversiteyi erişebilir kılmak önemli ama bundan sonrası için üniversiteleri niteliksel olarak yükseltmek hedefi doğrultusunda gerekli politikaların uygulanmasının daha önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Atatürk Üniversitesi Resmi İnternet Sayfası. (2019). “Kuruluş Öyküsü”.
<https://atauni.edu.tr/tr/kurulus-oykusu>.
- Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi. (1937). TBMM Zabıt Ceridesi, Cild: 20.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c020/tbmm05020001.pdf>.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1970). Yüksek Öğretim Araştırması. Ankara: Sosyal Planlama Dairesi, Planlama Şubesi.
- ERKMAN, U. (1990). Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampüslerinde Planlama ve Tasarım Sorunları. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- GURBETOĞLU, A. (2018). “Bilimsel Araştırma Yöntemleri”.
<http://agurbetoglu.com/bilimselarastirma.html>.
- GÜNAL, İ. (2013). 50 Soruda Üniversite. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- GÜNAY, D., ve Günay, A. (2011). 1933’ten Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1(1), 1-22.
- GÜRÜZ, K. (2016). Medrese v. Üniversite (A. Bingöl Ed.). İstanbul: Ka Kitap (I. Baskı).
- GÜRÜZ, K., Şuhubi, E., Şengör, C., Türker, K., ve Yurtsever, E. (1994). Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Resmi İnternet Sayfası. (2019). “Tıp Fakültesi-Fakültemiz”.
<https://universitem.hacettepe.edu.tr/tip.html>.
- HATİBOĞLU, M. T. (2000). Türkiye Üniversite Tarihi. Ankara: Selvi Yayınevi (2. Baskı).
- KAVİLİ ARAP, S. (2007). Türkiye’de Üniversitelere İlişkin Politikalar ve Üniversitelerin Kuruluş Yeri Seçimi. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- KAYMAKCI, S., & Çakır, O. (2008). Türk Eğitim Tarihi’nde Yükseköğretimin Gelişimi. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, (11), 17-40.
- KAYNAR, M., & Parlak, İ. (2005). Her İl’e Bir Üniversite. Ankara: Paragraf Yayınevi.

- KENAN, S. (2015). Modern Üniversitenin Oluşum Süreci. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 45, 333-367.
- KORKUT, H. (2001). *Sorgulanan Yüksek Öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KORKUT, H. (2003). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Üniversite Reformları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- KÖROĞLU, D. (1988). “Üniversite yer seçimi için bir model”. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KUYRUKÇU, Z., ve Alkan, A. (2020). Üniversitelerin Kuruluş Yeri Seçiminin Ahp ve Topsis Yöntemleri Kullanılarak Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 625-638.
- KÜÇÜKCAN, T., ve Gür, B. S. (2009). Türkiye’de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Ankara: SETA Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1952). *Doğu Üniversitesi Hakkında Rapor*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK Kurulu Başkanlığı. (1991). *Yükseköğretim Gelişme Planı 1992- 2012*.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1933). “İstanbul darülfünununun ilgası ile yerine yeni esaslar dâhilinde bir İstanbul üniversitesi teşkiline dair 1/705 numaralı kanun lâyihası ve Maarif encümeni mazbatası ile İstanbul darülfünunu 1933 senesi haziran ve temmuz ayları muvakkat bütçesi hakkında 1/713 numaralı kanun lâyihaları ve Bütçe encümeni mazbatası”. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c015/tbmm04015064ss0249.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1944). “İstanbul Teknik Üniversitesi hakkında kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri mazbataları (1/279)”. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c012/tbmm07012081ss0195.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1946). “4936 sayılı Üniversiteler Kanunu”. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc028/kanuntbmmc028/kanuntbmmc02804936.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1952). “Doğu Üniversitesi kurulmasına dair Kanun lâyihası ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/434)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c007/tbmm09007076ss0148.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1954). “Doğu vilâyetlerimizde kurulacak (Atatürk Üniversitesi) inşaatı için gelecek yıllara geçici taahhütlere girişilmesi hakkında kanun lâyihası ve Nafia ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/776)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c029/tbmm09029063ss0211.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1955a). “Trabzon Mebusu Mustafa Reşit Tarakçıoğlu ve 28 arkadaşının, Karadeniz Teknik Üniversitesi kuruluşu hakkında kanun teklifi ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (2/85)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007078ss0319.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1955b). “İzmir Mebusu Behzat Bilgin ve 22 arkadaşının, Ege Üniversitesi kurulması hakkında kanun teklifi ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (2/70)”. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007078ss0320.pdf>.

- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1956). “Orta-Doğu Teknik Üniversitesinin kuruluş ve hazırlıkları hakkında kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/572)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c016/tbmm10016029ss0082.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1957). “Atatürk Üniversitesi kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/667)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c019/tbmm10019075ss0218.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1959). “Orta-Doğu Teknik Üniversitesi kanunu lâyihası ve Muvakkat Encümen mazbatası (1/357)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009073ss0268.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1967a). “Hacettepe Üniversitesi kurulması hakkındaki kanun tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonu raporu (Millet Meclisi 1/359; Cumhuriyet Senatosu 1/797)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t06/c042/cs__06042080ss0955.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1967b). “Hacettepe Üniversitesi kurulması hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (1/359)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c018/mm__02018119ss0288.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1971a). “Boğaziçi Üniversitesi adıyla İstanbul’da bir üniversite kurulması hakkında kanun tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Millî Eğitim ve Bütçe ve Plân komisyonları raporları (Millet Meclisi: 1/486; Cumhuriyet Senatosu 1/1266)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t10/c067/cs__10067112ss1660.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1971b). “Boğaziçi Üniversitesi adıyla İstanbul’da bir üniversite kurulması hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (1/486)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c016/mm__03016141ss0379.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1971c). “Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Onaldı’nın-, Adana Üniversitesinin Kuruluşu hakkında kanun teklifi ile Adana Milletvekili Cevdet Akçalı ve 13 arkadaşının, Çukurova Üniversitesi Kuruluş kanunu teklifleri ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (2/553,2/891)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c039/mm__03039131ss0905.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1973a). “1750 sayılı Üniversiteler Kanunu”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601750.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1973b). “Eskişehir Milletvekilleri Orhan Oğuz, Seyfi Öztürk ve iki arkadaşının, Anadolu Üniversitesi Kanunu teklifi ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (2/894)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c039/mm__03039131ss0907.pdf.

- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1973c). “Diyarbakır Milletvekili Sabahattin Savcı ve 39 arkadaşının Diyarbakır Üniversitesi kuruluş kanunu teklifi ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (2/897)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c039/mm__03039131ss0929.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1974a). “İnönü Üniversitesi Kanun Tasarısı ile Malatya Milletvekili Mehmet Delikaya ve 210 arkadaşının, İnönü Üniversitesi açılması hakkında Kanun teklifi ve Millî Eğitim ve Plan komisyonları raporları (1/175, 2/73)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c008/mm__04008031ss0085.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1974b). “Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Plan Komisyonları Raporları (1/132)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c008/mm__04008031ss0095.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1978). “Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 10 Arkadaşının, Kayseri Üniversitesi Kurulmasına İlişkin Kanun Teklifi ve Millî Eğitim ve Plan Komisyonları Raporları (2/143)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d05/c006/mm__05006162ss0125.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1982). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu (1/464)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c013/dm__02013040ss0293.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı (1983). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve M. G. Konseyi İhtisas Komisyonu Raporu. (D. Meclisi: 1/464; M. G. Konseyi: 1/473)”, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c008/mgk_01008137ss0551.pdf.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (1992). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair 2809 Sayılı Kanun ile 78 ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ile ...”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c015/tbmm19015093ss0110.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2005). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu ile 78 ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1039m.htm>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2007). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu ile 78 ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1414m.htm>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2008a). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda ve Yükseköğretim Kurumları Öğretim Elemanlarının Kadroları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Ekli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss226.pdf>.

- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2008b). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/490)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c013/tbmm23013054ss0097.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2010). “Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı; Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekili Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş ve 4 Milletvekilinin Benzer Mahiyetteki Kanun Teklifi ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/845, 1/884, 2/701)”, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c074/tbmm23074130ss0506.pdf>.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı. (2018). “Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss556.pdf>.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (1934). “İstanbul Üniversitesi İçin Hazırlanan Talimatnamenin Tatbiki Hakkında Kararname”. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2837.pdf>.
- TEKELİ, İ. (2010). Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TEKELİ, İ. (2019). Modern Türkiye’de Bilim ve Üniversite (1923-2019). In A. Şimşek (Ed.), Modern Türkiye Tarihi (pp. 284-311). Ankara: Pegem Akademi.
- TİMUR, T. (2000). Toplumsal Değişme ve Üniversiteler. Ankara: İmge Kitabevi (1. Baskı).
- TUNA, Y. (2003). Kalkınma Planlarında Yüksek Öğretim. Milli Eğitim Dergisi, 160.
- TÜREYEN, M. N. (2002). *Yükseköğretim Kurumları ve Kampuslar*. İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.